

A csillagok együttállásáról
Angol építészeti esettanulmány

Alkér Katalin 2013. ősz
témavezető: Klobusovszki Péter
opponens: Simon Mariann
BME Építőművészeti Doktori Iskola

The only way that artists should communicate among themselves is by recalling forcefully and vividly what has aroused their sensibility; it is this attraction, which belongs to them alone, that will permit them to stimulate the fire of their genius. They should beware of entering into explanations which belong to the realm of reason, for the impression an image makes on our senses is subdued when we dwell on the cause that has produced the effect. To describe one's pleasures is to cease living under their influence, to cease to enjoy them, to cease to exist.

Boullée (1790): Architecture, Essay on Art

Egy építészeti jelenség létrejöttét és alakulását vizsgáló értekezés elején fontos leszögezni, hogy amivel végeredményképp szolgálhat, az csupán a kérdés megfejtése felett érzett öröm, és semmi esetre sem plántálható át módszerként máshová. A jelenség csírája a csillagok együttállásához hasonlóan a pillantat műve, számos tényező kedvező alakulásának következménye, nem reprodukálható.

Sok esetben éppen vákuumhelyzetben – földrajzilag elszigetelt környezetben, anyagi lehetőségektől elzárta - következik be egy kulturális mozdulat. Azonban ma egyre kevésbé fenntartható az elzártság állapota. Az angol példa annyiban érdekes, hogy teljesen általános körülmények között, nyitott kulturális közegben született. Jelekkel operáló korunkban képeket hozott létre: a tárgyi világ felé nyitott, formailag nem meghatározható, jelentéskörében zárt műalkotásokat.

Caruso St. John, Sergison Bates és Tony Fretton építészetének vizsgálata London városának, mint az angol társadalom és kultúra téri leképeződésének megismertetésével kezdődik. A politikai berendezkedés és az évszázados hagyományok megkerülhetetlen alapszituációt jelentenek az építés számára. Az egyes ember világhoz való viszonyának aktuális kérdéseire mindenkor érzékeny választ adnak a társművészetek, melyekkel folyamatos kölcsönhatásban bontakozott ki a vizsgált építészeti munkássága. Írásaik azonban ennél tágabb területet ölelnek fel: míg építészetük mindig konstruktív és pozitív üzenetet hordoz, addig szövegeikben etikai kategóriákat fogalmaznak meg és határozott ellenállást tanúsítanak mindazzal szemben, amit helytelenítenek. Az értekezés ezért építészeti állításait tartja jelentőségelteljesnek és részletesen taglalandónak.

Kutatási beszámolók

I. félév

Realizmus. Sergison Bates építésze

Gondolatvándorlás az Upper Lawn pavilonban

A hétköznapiak színpadának valósága

A képek kollektív jelenvalósága

Az anyagnak és természetes öregedésének valósága

A társadalmi problémák valósága

Nagyvilág

II. félév

Folyamatos modern. Caruso St. John építésze

Birodalmi erőterekben

Törékeny tér

Időtávok

A művészet lehet kritikus, az építészet nem

Strijp 5, Eindhoven

Mi a modern? Szinte minden

III-IV. félév

A tájképi kert hatása a kortárs angol építészetben

Az angolkertről

Angolkert-reflexiók a 20. századból

Angol kertben kortárs épület

Házak és mezejük

Témavázlat

A város: London (V.)

Nézőpontok	Sergison, Koolhaas, Caruso meglátásai Londonról
Korok és stílusok	klasszicizmus és modern a londoni városképben
Városfejlesztési és rehabilitációs politika	

Párbeszédben a művészettel

Angolkert (III-IV.)	<i>tájszemlélet, világkép</i>
Arts and Crafts	<i>kézműipari hagyományok</i>
Kortárs kreatív	<i>inspiráció, kooperáció, performance, konceptuális művészet</i>
Modern elődök	<i>építészeti hivatkozások: Smithsons, Florian Beigel</i>
Kontinentális rokonság	<i>svájci építészeti iskolák, európai projektek</i>

Caruso St. John, Sergison Bates és Tony Fretton építészete

Realizmus és szociális lakásépítés (I.)	<i>szociális érzékenység, társadalmi felelősségvállalás, as found, Valóságghűség</i>
Poétikai dimenziók (II.)	<i>képszerűség, korszerűség, kontinuitás, modern problémakör, rezisztencia</i>
Emberi drámák	<i>elidegenedés, jelenlét, territorialitás, monumentalitás, ismerős és absztrakt</i>

A város: London

Nézőpontok

A város, ahol az ember felnő és él, alapvetően meghatározza világképét és öntudatát. Még akkor is, ha ambivalens érzések fűzik hozzá és később munkája révén több lakivá válik, európai identitásra tesz szert. Míg London a világtérképen megjelenő metropolisz, nagy múltú gazdasági és kulturális központ, addig városépítészeti szempontból sokat vitatott hely. Jonathan Sergison így ír róla:

„Bár mindig is lelkesedtem London laza, tervezetlen karakteréért, jobban kedvelem a város azon részeit, melyek egy előre elgondolt városépítészeti koncepció szerint épültek. Az angol sorház és lakótömb építészeti kultúrájám alapját képezik. Mindazonáltal frusztrál az utóbbi húsz évben Londonban megvalósított fejlesztések oly sokszor tapasztalt gyenge minősége. Hihetetlen lehetőségeket pazarolt el ez a korszak az építés színvonala iránti ambíció és elkötelezettség hiányában, miközben a befektetés profitjára és rövidtávú megtérülésére oly nagy hangsúlyt fektetett. Örülök, hogy Zürichben élhetek, ahol még létezik ellenállás az észak-amerikai gazdasági modell nyomásával szemben.”

Sergison (2013): My kind of town

Elszigetelt földrajzi pozíciójánál és távoli gyarmatainál fogva az angol társadalom sokáig meglehetősen zárt rendszert alkotott, kultúrája önállóan fejlődött. 1968-ban a kontinensről tanulni ideérkező Rem Koolhaas elmondása szerint London akkoriban egy ellentmondásokkal teli hely volt, ahol végletesen különböző társadalmi rétegek éltek egymás mellett és definiálták magukat a másikhoz képest.

„Hosszú időbe telt számomra, hogy valóban megértsem ezt a várost, vagy szeressem. Az európai kontinensről jöve sokáig egyszerűen képtelen voltam felfedezni az utat a bejutáshoz – részben mert nem is volt. Az utcán sétálva kilométereket tehettem meg az ember anélkül, hogy a közélet legapróbb jelét észrevegye. Ma persze rájövök utólag, hogy ez az áthatolhatatlan állapot tette lehetővé a londoniak számára, hogy megőrizték a magánéletüket. Mindmáig zárkózott város, de akkoriban még inkább az volt; és most visszatekintve azt gondolom, ebben rejlett egyedülálló gazdagsága.”

Koolhaas (2006): London Dialogues

Adam Caruso szerint egészen az 1980-as évekig létezett egy erős társadalmi konszenzus az alapvető közös ideákra vonatkozóan, aminek hihetetlen városépítészeti formáló ereje volt. Azóta ennek hiányában az építész kezében a felelősség, hogy konstruktív módon viselkedjen a városban.

„Ma a legtöbb épület egyedüli célja, azt hiszem az, hogy mindent beárnyékoljon maga körül. Annyi projekt kapcsán gondolkodik el az ember, vajon honnan ered ez a megalománia, olyan nyilvánvaló az ürességük. Bennünket jobban érdekel a normalitás, az egészen szerény dolgoktól a legnagyobbakig terjedően. Ahogyan minden egyes szituációban megválasztja az ember a hangnemet, amit megüt a munkájával.”

Caruso (2006): London Dialogues

Korok és stílusok

London építészeti arculatának formálódásában bizonyos tényezők tartós szerepet játszottak: ezek a londoni klíma, a palladiánus hagyomány, a téglalapítás és a légszennyezésnek ellenálló portlandi kő használata, a különböző iskolák és a külföldi hatások.

A londoni köd és szmog nemcsak egészségtelen és kedélyromboló volt, hanem az építőanyagokat is kikezdte. Az itáliai tanulmányutakról hozott példák aligha voltak átültethetőek: a magasabb párkányokig nem lehetett ellátni borús időben, a díszítések napsütés híján nem keltek életre, a savas eső pedig kikezdte őket. Mind emiatt Londonban a palladiánus stílus bizonyult a leghatékonyabbnak a maga egyszerű formáival, mégis egyértelműen klasszikus olvasatával. Az épületek külső megjelenésénél sokkal nagyobb hangsúlyt kapott a belső díszítés és a komfort.

A 17. század elejétől a 20. század elejéig a hatalom, a rang és a jó ízlés téri leképeződését a klasszikus építészet nyújtotta. Csak az 1830-as években szakította meg egy rövidebb eklektikus időszak, majd az 1950-es évektől a modern vált meghatározóvá. A tervezettség nem jellemző a londoni városszövetre, annál inkább az itáliai reneszánsz mintákat követő terek és köröndök sokasága, melyek a 17. századtól kezdve terjedtek el az egész városban. Klasszikus stílusban, vagy legalábbis arányrend szerint épültek még a szegényebb negyedekben is.

Az építészek Angliában a 20. századig hagyományosan nem részesültek formális képzésben, hanem egy mester mellett a gyakorlatban tanulták el a szakmát tandíj fejében. Ez nem feltétlenül jelentett hátrányt jó képességű építészek esetében, és a középszerűeket is beolvasztotta a klasszikus szabályrendszer. Látványos minőségromlás a viktoriánus stílusharcban következett be, mely alól csak egy szűk építészeti elit képzett kivételt. A hivatalos képzés elterjedése a 20. századtól lényegesen hozzáértőbb építészréteget eredményezett, akik azután új korszakot nyitottak: a modernt.

Pályázatokat az 1820-as évektől fogva rendeztek, melyekre jó nevű építészeket hívtak meg és alapos munkát vártak tőlük. A fiatalabbak nyílt pályázatokon érvényesülhettek inkább, az Art and Crafts és az Art Nouveau hatására. A 19. század végétől egyre kevésbé voltak népszerűek, mert középszerű terveket eredményeztek. Csak az 1980-as évek fejlesztéseinél került újra elő a meghívásos pályázatok rendszere, ami a neomodern építészetnek kedvezett.

Irodalomjegyzék

OBRIST, Hans Ulrich és KOOLHAAS, Rem [2012]: London Dialogues, Skira Editore S.p.A., Milano

CAMPKIN, Ben [2013]: Remaking London. Decline and Regeneration in Urban Culture, I. B. Tauris & Co. Ltd, London, New York

SUTCLIFFE, Anthony [2006]: London: An Architectural History, Yale University Press, New Haven

AURELI, Pier Vittorio [2013]: Form and Resistance, A Conversation with Caruso St John in El Croquis n. 166, EL CROQUIS editorial, Madrid, pp.9-19

CARUSO, Adam [2001]: The Emotional City in Quaderns n. 228, Barcelona, pp. 8-13

ST JOHN, Peter [2008]: If I was designing London, London Development Agency Framework Panel, London

SERGISON, Jonathan [2013]: My kind of town in Architecture Today n. 239, London, p. 80

PAZÁR, Béla [2004]: Az ártatlan kép, <http://www.biennale04.hu/?m=2&nyelv=magyar&menu=m1>

FORTY, Adrian [2000]: Words and Buildings: A Vocabulary of Modern Architecture, Thames & Hudson, New York

FORTY, Adrian [2012]: Concrete and Culture, A Material History, Reaktion Books, London

